

'Institutionele beleggers neem uw verantwoordelijkheid'

In de beleidsantwoorden op de bedrijfsschandalen overtuigt de Amerikaanse noch de zachtere Europese aanpak. Volgens Hans Blommestein en Leen Paape ligt een belangrijke sleutel in een actievere opstelling van institutionele beleggers.

HANS BLOMMESTEIN EN LEEN PAAPE*

De verschillen in reacties van de diverse autoriteiten en de politiek op de lange reeks van bedrijfsschandalen in Amerika en Europa weerspiegelen voor een belangrijk deel de verschillen in de uitvoerings- en nalevingsfilosofie van regelgevings- en toezichtsregels.

De VS kent een sterke legalistische oriëntatie. De aandacht is vooral gericht op de formele naleving van wetten en codes (*rule based*). Juristen spelen een sleutelrol bij elke belangrijke dimensie van het ondernemen. Daarnaast is er in de VS de neiging allerlei wangedrag te criminaliseren. De roep om het aangeklaagde management van bedrijven, alsmede nalatige hoeders van het algemeen belang, voor langere tijd achter de tralies te zetten, heeft wel iets van de echo van de

hanging judge- en *frontier justice*-mentaliteit. De Sarbanes-Oxley Act uit 2002 (SOx) is geheel in deze geest geformuleerd.

Het bedrijfsleven in de VS kampt ook met onzekerheid over hoe SOx precies na te leven. Het gevolg is dat het aantal bedrijven met een marktkapitalisatie van meer dan \$100 miljoen dat te laat is met het indienen van hun jaarlijkse rapport over de deugdelijkheid van hun interne systemen voor risicomanagement en beheersing, is gestegen van 59 in 2003 tot 282 in 2004. Naar verluidt heeft deze situatie ook tot extra obstakels geleid bij fusies en overnames. Bedrijven overwegen zelfs het opgeven van hun beursnotering of hebben dit gedaan. Ook niet-Amerikaanse bedrijven overwegen dit.

'Het lijkt er op dat belangen zodanig zijn verstrengeld dat een al te activistische aanpak wordt vermeden.'

Inmiddels heeft de SEC toegegeven dat het wellicht hier een daar een tikkeltje te veel van het goede was. Zo zijn de kosten van sectie 404 van SOX sterk regressief. American Electronics Association heeft bijvoorbeeld berekend dat bedrijven met een jaarlijks inkomen van \$100 miljoen daarvan 2,55 procent kwijt zijn aan het implementeren van SOx-sectie 404, terwijl dit voor bedrijven in de range \$100-\$499 'slechts' 0,53 procent is. Derhalve wordt er momenteel bekeken of kleinere bedrijven verlichting van het SOx-regime kunnen krijgen. Ook heeft de SEC inmiddels laten weten dat naar haar idee frauduleuze handelingen nog steeds lijken voor te komen. Kortom het sterke SOx-medicijn werkt onvoldoende terwijl er belangrijke bijwerkingen zijn.

'NIVRA moet duidelijker optreden'

In het aprilnummer geeft Gert Smit commentaar op de Ahold-rechtszaak en de wijze waarop het accountantsberoep hierop zou moeten reageren. Hij schetst hierbij het perspectief van een mooie toekomst. Volgens Frank van der Noll is daadkrachtiger, proactiever en minder defensief optreden door het NIVRA dan wel noodzakelijk.

FRANK VAN DER NOLL*

In veel artikelen, meestal geschreven voor verspreiding in de accountantsdoelgroep, wordt een nogal positief beeld geschetst van de toekomst van het accountantsberoep. Dit als gevolg van ontwikkelingen op het terrein van corporate governance, regelgeving en toezicht. NIVRA-directeur Gert Smit geeft in zijn column in het aprilnummer van 'de Accountant' ook blijk van

deze opvatting; hij voorspelt de accountant een mooie toekomst. Gelet op het voorgaande misschien niet ten onrechte, maar wie zijn oor te luisteren legt in het bedrijfsleven, bij aandeelhouders en andere stakeholders hoort vaak iets anders. Het verbaast Smit dat laconiek wordt gereageerd op de uit de Ahold-zaak naar voren komende feiten, maar dat er tegelijkertijd

'De sleutel tot de oplossing van het imagoprobleem is het verbreken van de traditionele terughoudendheid.'

klachten zijn over een te formalistische houding van accountants. Dit is geenszins verrassend. Het is de laatste jaren namelijk usance geworden om kritiek op accountants te uiten omdat die geacht worden misstanden te corrigeren of te bestrijden. Als gevolg hiervan is de publieke perceptie, die wordt gevoed door berichten in de media, dan ook negatief. In kringen waar

In veel Europese landen leiden vergelijkbare overtredingen als in de VS slechts tot boetes (lang niet altijd fikse bedragen) en/of het (tijdelijk) intrekken van vergunningen. Er is dan ook (nog) geen Europees equivalent van SOx. In plaats hiervan wordt veel ondernemingsgedrag gestuurd via corporate governance-codes die een zekere mate van vrijwilligheid hebben, zoals de code Tabaksblat.

Welke aanpak is nu het meest efficiënt voor het voorkomen van bedrijfschandalen? In veel opzichten lijken draconische maatregelen zoals in de VS zijn getroffen niet het beoogde effect te hebben. De zachtere aanpak in Europa boezemt ook nog weinig vertrouwen in. In welke richting moet men nu verder?

Allereerst is het essentieel op te merken dat markten een disciplinerende werking hebben op wangedrag van bedrijven, via de aandelenprijs, de prijs voor krediet, de rating, hun reputatie en meer in het algemeen de bereidheid zaken te doen met individuele marktpartijen. Van groot belang is voorts dat het toegenomen gewicht in het financiële stelsel van institutionele beleggers de disciplinerende werking van de markt potentieel heeft vergroot. Door de grotere transparantie van markten speelt ook het kopersgedrag van consumenten een belangrijke rol. Maar het moet ons van het hart dat de

institutionele beleggers in de regel nog weinig potten hebben kunnen breken, laat staan individuele beleggers. Consumenten en kleinere individuele aandeelhouders zijn slechts in uitzonderlijke gevallen in staat het verschil te maken. Het lijkt ons daarom zaak dat met name institutionele beleggers zich actiever als eigenaars dienen te gedragen. Het lijkt er echter op dat belangen zodanig zijn verstrengeld dat een al te activistische aanpak wordt vermeden.

Uit contacten met cfo's van beursgenoteerde bedrijven blijkt dat institutionele beleggers en analisten slechts zelden vragen naar de wijze waarop risicomanagement en interne beheersing vorm en inhoud zijn gegeven. Hiervoor moet meer aandacht komen, tot wederzijds voordeel. Langs die weg kan ook meer aandacht komen voor de rol van ethische standaarden in het bedrijfsleven. Helaas is er onvoldoende waardering voor het feit dat de ethische standaarden essentieel zijn voor de integriteit en reputatie van markten en bedrijven. Bedrijfsethiek wordt vaak gezien als een aardige gedachte maar in de praktijk onvoldoende serieus genomen. Regels en standaarden floreren beter in een klimaat met hoge ethische normen. De recente problemen rond Citigroup illustreren op klemmende wijze

zowel de disciplinerende werking van de markt als de noodzaak meer aandacht te schenken aan bedrijfscultuur. Dit laatste zou ook pleiten voor het uitvoeren van externe *ethical audits* door institutionele instellingen. Het is onze overtuiging dat zij wel degelijk in staat zijn het verschil te maken, zonder dat regelgevers en toezichthouders draconische stappen hoeven te nemen.

Voor zover corporate governance-regels zoals SOx onvermijdelijk zijn, dienen ze aan een rigoreuze kosten-batenanalyse te worden onderworpen. De kosten van de nieuwe regelgeving zijn veel hoger dan oorspronkelijk werd verondersteld, terwijl veel van de veronderstelde baten (effectiviteit) nauwelijks hard zijn gemaakt.

Noot

* Hans Blommestein is hoofd Kapitaalmarktprogramma OESO en hoogleraar financiële dienstverlening aan de Universiteit van Tilburg. Leen Paape is partner van PricewaterhouseCoopers Advisory NV en program director internal/operational auditing aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. De geuite meningen zijn strikt persoonlijk.

men meer met accountants te maken heeft, is het beeld weliswaar genuanceerder maar bestaat eveneens kritiek op het beroep op regels en defensief gedrag door accountants. Voor wie werkzaam is in een internationaal opererende onderneming en daardoor te maken heeft met SOx of IFRS zal dit niet onbekend zijn.

Deze beeldvorming heeft geleid tot een 'tweezijdig' imagoprobleem, waarbij enerzijds het publiek accountants is gaan percipieren als 'twee handen op een buik met ondernemingsbesturen', terwijl anderzijds opdrachtgevers accountants zien als overdreven regelzuchtig (of daaraan bijdragend). Smit geeft aan het eens te zijn met het verbreken van de traditionele terughoudendheid in het geval van Deloitte bij Ahold. Hier ligt mijns inziens de sleutel tot de oplossing van het genoemde imagopro-

bleem. Het NIVRA zou, als belangenbehartiger van alle registeraccountants, juist ook in concrete gevallen waarbij accountants een rol spelen en in het nieuws zijn, nadrukkelijker stelling moeten nemen tegen gebrek aan normbesef, en anderzijds tegen de opeenstapeling van regelgeving. Door dit niet of onvoldoende proactief te doen wordt de beeldvorming versterkt dat accountants geen visie of antwoord hebben op de huidige ontwikkelingen en hun rol daarin. Hoewel het NIVRA op deze terreinen wel degelijk actief is, wordt de beeldvorming van de beroepsgroep hierdoor vooralsnog niet in positieve zin gecorrigeerd en lijkt de beroepsgroep defensief te opereren. Het ontstane beeld dient allereerst door het NIVRA publiekelijk te worden gecorrigeerd, om de werkomgeving voor alle accountants positief zin te bevorderen. Als dit conse-

quenties heeft voor bepaalde accountants of accountantskantoren, dan dient dit ook openlijk te worden gecommuniceerd en in daden te worden omgezet. Alleen dan levert het uitstralen van meer trots, optimisme en zelfvertrouwen door accountants een bijdrage aan het gewenste imagoherstel. Voordat het zover is, zal het eigen toekomstbeeld van accountants en de reputatie van het beroep niet snel veranderen.

Noot

* Frank van der Noll is werkzaam als internal auditor bij Biomet Europe BV en was voorheen werkzaam als openbaar accountant. Dit artikel is geschreven op persoonlijke titel.

Niet accountant maar bedrijfsleiding

In 'de Accountant' van maart 2006 pleitte Barbara Majoor voor het in de accountantsverklaring opnemen van de gehanteerde materialiteitsgrenzen. Volgens Cor Dekker is helderheid over materialiteit een verantwoordelijkheid van de bedrijfsleiding.

COR DEKKER*

Accountants praten vaak over materialiteit. In RAC 320 is een prachtige omschrijving van het begrip 'Materieel belang' opgenomen, maar wanneer het op kwantificering van het begrip aankomt, beroepen zij zich op professional judgment. Dit houdt in dat de accountant op grond van vakkundige oordeelsvorming, al naar gelang de situatie, bepaalt wat materieel is.

Naar de gebruikers van jaarrekeningen wordt echter niet gecommuniceerd welke materialiteitsgrens bij de controle van de jaarrekening is gehanteerd. Er wordt dus naar het maatschappelijk verkeer geen helderheid verschaft.

Barbara Majoor vindt de accountantsverklaring de juiste plaats om die helderheid over de gehanteerde materialiteitsgrens te geven. Naar haar mening heeft de International Auditing and Assurance Standards Board in de voorstellen voor aanpassing van de teksten van de accountantsverklaring die kans laten liggen.

Wij kunnen ons echter de vraag stellen of het wel de accountant moet zijn die deze daarover duidelijkheid geeft.

Op meer momenten in het traject van de controle van de jaarrekening communiceren wij met de leiding van de huishouding over onze wederzijdse verantwoordelijkheid. Zo melden wij in de opdrachtbevestiging gericht aan de raad van commissarissen of raad van bestuur dat de leiding van de huishouding verantwoordelijk is voor het opstellen van de jaarrekening en het geven van een toereikende toelichting.

In de accountantsverklaring melden wij dat de jaarrekening is opgesteld onder verantwoordelijkheid van de leiding van de huishouding en dat het onze verantwoordelijkheid is een accountantsverklaring inzake de jaarrekening af te geven.

In de schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening laten wij de leiding van de huishouding nogmaals een aantal zaken op dit gebied bevestigen. Zo melden zij dat zij hun verantwoordelijkheid erkennen voor

'De leiding van de huishouding is verantwoordelijk voor de getrouwe weergave van vermogen en resultaat. Hieronder valt ook het vermelden van de gehanteerde materialiteitsgrens.'

de getrouwe weergave van vermogen en resultaat, en wordt tevens een passage opgenomen waaruit kan worden afgelezen dat zij begrijpen wat het begrip materieel belang inhoudt in het kader van de jaarrekeningcontrole.

Dit alles overziende komt bij mij de vraag op waarom de accountant in zijn verklaring bij de jaarrekening melding zou moeten maken van de gehanteerde materialiteitsgrens. Is het, in het licht van de verantwoordelijkheid van de leiding van de huishouding voor de jaarrekening, niet juist dat zij in de toelichting daarbij

aangeven welke materialiteitsgrens zij hebben gehanteerd bij het doen van hun beweringen?

Dit zou naar mijn mening de wederzijdse verantwoordelijkheden duidelijk weer geven.

De leiding van de huishouding is verantwoordelijk voor het opstellen van de jaarrekening en de getrouwe weergave van vermogen en resultaat daarin. Hieronder valt als gevolg van de hantering van het begrip 'getrouw' ook het vermelden van de gehanteerde materialiteitsgrens.

De verantwoordelijkheid van de accountant blijft dan beperkt tot het bepalen van de aard, het tijdstip van uitvoering en de omvang van de uit te voeren controlewerkzaamheden en het evalueren van het effect van onjuistheden conform RAC 320, op basis van de door de leiding van de huishouding gehanteerde materialiteitsgrens.

Noot

* Cor Dekker is werkzaam geweest in de controlepraktijk bij PricewaterhouseCoopers en is sinds 1 september 2005 met pensioen. Hij is als docent en examinator voor Financial auditing betrokken bij de accountantsopleiding van NIVRA-Nyenrode.

Reactie Barbara Maioor

Dekker is van mening dat de onderneming de materialiteitsgrens bepaalt en dat dit geen verantwoordelijkheid is van de accountant, en dat het vermelden in de accountantsverklaring daarmee overbodig is. Dat vind ik wat te gemakkelijk geredeneerd. Ik erken dat ook de leiding van de huishouding dient te bepalen wat zij materieel vindt in het kader van haar verantwoordingsplicht. Hier gaat het met name om de materialiteit zoals die in de jaarverslaggeving wordt gehanteerd. Echter, de accountant heeft in het kader van zijn controle ook een verantwoordelijkheid om te bepalen wat hij materieel vindt. Namelijk om te kunnen beoordelen of bepaalde bedragen die niet juist in de jaarrekening zijn verantwoord, of niet goed zijn toegelicht, invloed moeten hebben op zijn rapportering. Daarin heeft de accountant een eigen verantwoordelijkheid ten

opzichte van het maatschappelijk verkeer. Hij is immers degene die uiteindelijk bepaalt of de jaarrekening een getrouw beeld geeft. Daarbij ontkomt de accountant er niet aan om zelf te bepalen wat naar zijn mening door de gebruikers als materieel wordt beschouwd. En daar zit nu juist de angel, aangezien de gebruiker hierin blindelings vertrouwt dat de accountant wel tot exact dezelfde materialiteitsgrens komt als hij zelf zou hebben bepaald. Zoals ik heb betoogd is dat niet zonder meer vanzelfsprekend. Dat is ook wel logisch, aangezien er geen eenduidige methodiek is voorgeschreven. In deze context ben ik van mening dat de gebruiker recht heeft op ondubbelzinnige helderheid over de gehanteerde materialiteitsgrens. De accountantsverklaring lijkt mij hiervoor bij uitstek de geschikte plaats.

Uitslag webstelling

De voorgenomen vervanging bij kleine rechtspersonen van fiscale en vennootschappelijke (commerciële) jaarrekening door één document, betekent voor accountants verlies aan werk.

	RA	Student	Overig	Totaal
Eens	4	4	2	11
Oneens	12	22	3	37

In het kader van administratieve lastenverlichting wil de overheid per boekjaar 2006 af van de gescheiden fiscale en commerciële jaarrekening. Als dit voornemen werkelijkheid wordt, komt er voortaan één jaarrekeningstuk: de fiscale jaarrekening, die dan eveneens geschikt wordt geacht voor de overige doeleinden. Betekent de vervanging van twee aparte stukken door één jaarlijks document minder werk voor accountants?

In 'de Accountant' (pagina 60) zegt Hugo van den Ende (PricewaterhouseCoopers) dat het feit dat er een document verdwijnt, de ondernemer voordeel moet opleveren. En de accountant dus omzetverlies zou je zeggen. Maar anderen wijzen er in het zelfde artikel op te verwachten dat ze de vrijkomende tijd in andere, adviserende, werkzaamheden kunnen steken.

Hoe denken de webbezoekers over bovenstaande stelling? Het overgrote deel van de stemmers is optimistisch - vanuit accountantsperspectief gezien. Circa driekwart verwacht dat de maatregel geen verlies aan werk zal betekenen.

Opvallend is dat een aantal van hen sowieso twijfelt aan het doorgaan van deze operatie: "Het verschil, cijfermatig, is nu al eigenlijk niet aanwezig. Een aangifte is niet geschikt om te publiceren en om het leesbaar te houden is een jaarrekening toch noodzakelijk."

Een ander wijst er eveneens op dat de verschillen tussen beide niet erg groot zijn. Maar niettemin denkt hij dat de behoefte aan een aparte jaarrekening, of iets van dien aard, zal blijven bestaan.

"Fiscaal zullen lasten eerder en baten later worden genomen, indien mogelijk. Voor externe financiers zal men dan toch graag de betere vermogenspositie volgens de commerciële stukken willen laten zien."

Een andere nuchtere geest verwacht geen aardverschuivingen. Om een eenvoudige reden:

"Rechtspersonen met klein jaarrekeningregime zijn vrijgesteld van accountantscontrole."

Reacties en bijdragen

De rubriek Opinie is een podium voor discussie. Wilt u reageren op een artikel in 'de Accountant' of zelf een kwestie aan de orde stellen die van belang is voor het beroep? E-mail naar: deaccountant@NIVRA.nl. Maximumlengte achthonderd woorden.